

नेपाल सरकार

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाण्डौ

(स्थानीय तह समन्वय शाखा)

पत्र सं.: - २०८०/०८१

चलानी नं.: - ४५९

मिति: - २०८१/०१/३०

ने.सं. ११४४ वछलाथ्व ०५

विषय: - "सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१" पठाइएको सम्बन्धमा।

श्री स्थानीय तह (सबै)।

गृह मन्त्रालयको प.सं. २०८०/०८१, च.नं. २१३५ मिति २०८१/०१/२४ को पत्र मार्फत प्राप्त "सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१" आवश्यक जानकारी तथा कार्यार्थ यसैसाथ संलग्न गरी पठाइएको व्यहोरा आदेशानुसार अनुरोध छ।

बोधार्थ:

श्री गृह मन्त्रालय, शान्ति सुरक्षा तथा अपराध नियन्त्रण शाखा, सिंहदरबार, काठमाण्डौ।

श्री सूचना तथा प्रविधि शाखा: - Website मा Upload गरिदिनुहुन।

(आयुपी भट्टराई)

शाखा अधिकृत

सिंहदरबार, काठमाण्डौ फोन नं.: - ४२००३०४

ईमेल: - cmmofald@gmail.com / local.level.coordination@mofaga.gov.np

वेबसाईट: - www.mofaga.gov.np

नेपाल सरकार

फोन नं.: ०१-४२११२०८

०१-४२११२१४

गृह मन्त्रालय

(शान्ति सुरक्षा तथा अपराध नियन्त्रण शाखा)

इमेल: control@moha.gov.np
mohacontrolroom@gmail.com

सिंहदरवार,

काठमाडौं, नेपाल।

मिति: २०८१/०१/२४

नेपाल संवत् १९४४ चैलागा १३

५४४९
१/२६

शा.सु.०८०/०८१/०५
पत्र संख्या:-

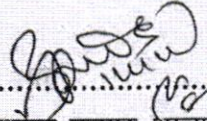
प्राप्त पत्र संख्या र मिति:-

च.नं.:- २१३५

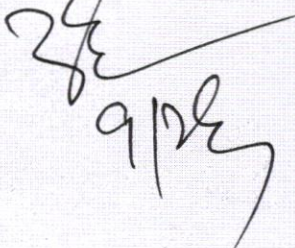
विषय:- कार्यविधि पठाइएको सम्बन्धमा।

श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय,
सिंहदरवार, काठमाडौं।

प्रस्तुत विषयमा नेपाल सरकार (माननीय उपप्रधानमन्त्री एवम् गृहमन्त्री स्तर) बाट स्वीकृत "सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१" यसैसाथ संलग्न छ। उक्त कार्यविधि कार्यान्वयनको लागि तहाँ मन्त्रालय मार्फत सबै स्थानीय तहहरूमा पत्राचार गरिदिने व्यवस्था हुन आदेशानुसार अनुरोध छ।

.....
(अशोक कुमार आचार्य)
शाखा अधिकृत

श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

१/२६

स्वीकृत तह (सु-अप शाखा)

पत्राचार गर्ने
१/२६

श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
सिंहदरवार, काठमाडौं
दस्तावेज नं.: ०५३९
दस्तावेज मिति: ०८१/०१/२६

सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने

क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी

कार्यविधि, २०८१

नेपाल सरकार

गृह मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं

२ वैशाख, २०८१

सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी
कार्यविधि, २०८१

प्रस्तावना: नेपालको संविधानको धारा १७ ले प्रत्येक नागरिकलाई विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता एवं विना हातहतियार शान्तिपूर्वक रूपमा भेला हुने हक प्रत्याभूत गरेकोछ। साथै धारा ४८ मा सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण गर्नु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुने व्यवस्था गरेको छ।

संविधान र प्रचलित कानून प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गर्दा हुने गरेका प्रदर्शन, हडताल वा अन्य विरोधका कार्यक्रमबाट सरकारी, सार्वजनिक एवं व्यक्तिगत सम्पत्तिमा हानी, नोक्सानी र क्षति समेत हुने गरेको सन्दर्भमा नागरिकलाई संविधानले प्रदान गरेको विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता तथा शान्तिपूर्वक रूपमा भेला हुने हकको उपभोगलाई थप सुव्यवस्थित गर्दै सरकारी सार्वजनिक एवं व्यक्तिगत सम्पत्तिमा हुने हानी नोक्सानीलाई न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले यसरी हुने क्षतिको यथार्थ लेखाजोखा र मूल्याङ्कन गरी त्यसको परिपुरण गर्न समेत आवश्यक भएकोले सुशासन (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) नियमावली २०६५, को नियम ९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयले "सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१" जारी गरेको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: यो कार्यविधिको नाम "सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट हुने क्षति मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१" रहेको छ।

२. परिभाषा:

क. "ऐन" भन्नाले स्थानीय प्रशासन ऐन २०२८ लाई सम्झनु पर्दछ।

ख. "व्यक्तिगत वा निजी सम्पत्ति" अन्य प्रचलित कानूनमा भएको व्यवस्थाको प्रतिकूल नहुने गरी व्यक्तिगत वा निजी सम्पत्ति भन्नाले प्रचलित कानूनको आधारमा कुनै प्राकृतिक वा कानुनी व्यक्तिको स्वामित्वमा रहेको चल अचल सम्पत्ति भन्ने सम्झनु पर्दछ।

ग. मन्त्रालय: मन्त्रालय भन्नाले नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ।

सार्वजनिक सम्पत्ति: भन्नाले मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ को परिच्छेद-५ दफा ३०० अनुसार नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको हक, स्वामित्व, नियन्त्रण वा अधीनमा रहेका सरकारी घर, भवन वा जग्गा, सडक, बाटो वा रेल्वे, सार्वजनिक, सामुदायिक

गुठीलाई सरकारी सम्पत्ति र परापूर्वकालदेखि रहेको घरजग्गा, ढल वा बाटो, कुवा, पँधेरो, पाटी पौवा, देवल, धार्मिक आस्थासँग सम्बन्धित संरचना आदिलाई सार्वजनिक सम्पत्ति सम्झनु पर्दछ।

ड. सरकारी सम्पत्ति: मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ को परिच्छेद-५ दफा २९९ अनुसार सरकारी सम्पत्ति भन्नाले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय सरकारको स्वामित्वमा रहेको कुनै पनि प्रकारको चल अचल सम्पत्ति सम्झनु पर्दछ।

च. स्थानीय तह: भन्नाले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले उपमहानगरपालिका र महानगरपालिकालाई समेत जनाउँछ।

छ. सरोकार भएको व्यक्ति: व्यक्तिगत वा निजी सम्पत्तिको क्षति भएको हकमा सो को कानूनी स्वामित्व भएको व्यक्ति र सरकारी, सार्वजनिक वा निजी संघ संस्था को हकमा सो को कार्यकारी व्यक्ति वा अधिकार प्राप्त व्यक्तिलाई सरोकार भएको व्यक्ति मानिने छ। सार्वजनिक सम्पत्तिको हानी नोक्सानी भएको हकमा कुनै पनि सचेत नागरिकलाई सरोकार भएको व्यक्ति सम्झनु पर्दछ।

ज. क्षति: भन्नाले सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका लागि गरिने कार्यक्रमबाट हुने क्षति भन्नाले "विरोध सभा, जुलुस, प्रदर्शन, हडताल वा सार्वजनिक प्रदर्शनका क्रममा संविधान र कानूनी व्यवस्थाको उल्लंघन गरी कानून विपरितका कुनै कार्य गरी वा गर्न दुरुत्साहन गरी प्रदर्शनकारी पक्षले सरकारी, सार्वजनिक, व्यक्तिगत तथा निजी सम्पत्ति वा संरचना, पूर्वाधारको स्वरूप, आकार, गुण तथा साविक प्रयोगको अवस्था बिगार्ने तथा हानी नोक्सानी पुऱ्याउने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

सो शब्दले वातावरणीय सरसफाई तथा सौन्दर्य पक्ष, व्यक्तिको जीउधन, स्वास्थ्य, छ्याति, वा कुनै कार्यको समग्र अवस्था, प्रकृयागत अवस्था एवं परिमाणात्मक अवस्थामा पुऱ्याएको हानी, नोक्सानी र क्षति समेतलाई बुझाउनेछ।"

परिच्छेद-२

क्षति मूल्याङ्कनको क्षेत्र

३. यस कार्यविधिको अधीनमा रही सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका लागि गरिने कार्यक्रमबाट हुने सरकारी, सार्वजनिक, व्यक्तिगत तथा निजी सम्पत्तिको क्षति मूल्याङ्कनको विषय क्षेत्र निम्न बमोजिम हुनेछन:-

२२/

२२/२२/२२

२

२२/

- क. संरचना तथा पूर्वाधार- सडक, पैदल मार्ग र सो मार्गमा रहेका विद्युतीय तथा सन्चारका लागि आवश्यक खम्बा, तार, क्याबिनेट तथा अन्य सो सँग सम्बन्धित उपकरणहरू, खानेपानी, ढल, पुल, सडक किनारामा रहेको रेलिङ्ग, ट्राफिक बत्ति, सडक संकेतहरू लगायत सार्वजनिक यातायात, सुरक्षा तथा जनसुविधाका लागि निर्मित संरचना तथा पूर्वाधारहरूको अवस्था
- ख. सरकारी तथा सार्वजनिक घरभवन, कार्यालय, कार्यालय सन्चालनका साधन, जग्गा, सडक सरकारी सम्पत्ति र परापूर्वकाल देखि रहेको घरजग्गा, ढल वा बाटो, कुवा, पँधेरो, पाटी पौवा, देवल, धार्मिक आस्थसँग सम्बन्धित संरचना
- ग. सार्वजनिक वा निजी सवारी साधन
- घ. व्यक्तिगत तथा निजी घर आवास, व्यवसाय तथा व्यवसायसँग सम्बन्धित अन्य कार्यालय, तथा चल अचल सम्पत्ति,
- ङ. शहरी सौन्दर्य तथा सरसफाई र पर्यावरणीय पक्ष: शहरको सुन्दरताका लागि लगाईएका फूल बगैँचा, भित्ते चित्र कलात्मक पोटेट, ऐतिहासिक स्तम्भ तथा शालिकहरू, राष्ट्रिय झण्डा, राष्ट्रिय गौरवका चिन्ह तथा संकेतहरू, सडक तथा प्रदर्शनस्थल वा विरोध सभा वा जुलुस गरिएको मार्ग तथा स्थानको सरसफाई एवं प्रदुषणका अन्य पक्षको अवस्था
- च. नागरिकको सुरक्षा तथा सेवाको जिम्मेवारीमा कार्यस्थलमा खटिएको राष्ट्रसेवक तथा सर्वसाधारणको जीउधन, स्वास्थ्य एवं सुविधा
- छ. स्थानीय प्रशासनले तोकेको निषेधित तथा संरक्षित क्षेत्र र त्यसको सुरक्षा
- ज. समितिले उपयुक्त देखेका क्षति मुल्याङ्कन गर्नुपर्ने अन्य विषय क्षेत्र

परिच्छेद-३

क्षति मूल्याङ्कनको प्रकृया

४. क्षति मूल्याङ्कनको लागि निवेदन दिन सक्ने:

- क. राजनैतिक दल, राजनैतिक दलको भातृसंस्था, वा सो दलसँग आवद्ध रहेको शुभेच्छुक संस्था, कानुन बमोजिम गठित कुनै संगठित संस्था वा दर्ता नभई सन्चालनमा रहेको संगठित समूह, सरकारी वा गैर सरकारी संघ, संस्था, कर्मचारी, पदाधिकारी, व्यक्ति वा समूहबाट गरिने विरोध सभा, जुलुस, प्रदर्शन, हडताल वा सार्वजनिक प्रदर्शनका कुनै पनि कार्यहरूबाट

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)

३

(Handwritten signature)

सरकारी, सार्वजनिक, निजी वा व्यक्तिगत सम्पत्तिमा हानी, नोक्सानी पु-याएकोमा सो को क्षति मूल्याङ्कन तथा परिपूरणको लागि सरोकार भएको कुनै पनि व्यक्ति अथवा सम्बन्धित निकायले तोकिएको विवरण खुलाई सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारी समक्ष १५ दिन भित्र निवेदन दिन सक्नेछ।

तर दफा ४(क) बमोजिम कुनै निवेदन प्राप्त नभएपनि प्रमुख जिल्ला अधिकारीले क्षति मूल्याङ्कन गराई परिपूरण गर्न आवश्यक देखेमा समितिलाई क्षति मूल्याङ्कन गर्न, गराउन निर्देश गर्न सक्नेछ।

ख. दफा ४(क) बमोजिम प्राप्त निवेदन प्रमुख जिल्ला अधिकारीले क्षति मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक निर्देशन सहित समय सीमा तोकिएको समितिमा पठाउनु पर्नेछ।

ग. दफा ४(ख) बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीले समितिमा पठाएको निवेदन/उजुरी वा क्षति मूल्याङ्कनको कायदेशि समितिले बैठक बोलाई अविलम्ब कार्यान्वयन प्रकृत्यामा लैजानु पर्नेछ।

५. क्षति मूल्याङ्कन गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृत्या: क्षति मूल्याङ्कनको कार्यलाई वस्तुगत तथा तथ्यपरक बनाउन समितिले देहाय अनुसारको कार्य प्रकृत्या अवलम्बन गर्नुपर्नेछ:-

क. सरकारी, सार्वजनिक, व्यक्तिगत वा निजी सम्पत्ति हानी नोक्सानी र क्षति एकिन गर्न कार्यक्रम सन्चालन भएको स्थल, सो को मार्गतथा क्षेत्रको स्थलगत अवलोकन, निरीक्षण गरी क्षतिको विवरण संकलन गर्ने

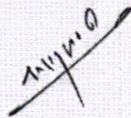
ख. मर्कामा परेको पक्षबाट तोकिएको विवरण सहितको उजुरी निवेदन समिति समक्ष पेश गर्न सार्वजनिक सूचना जारी गर्ने

ग. स्थलगत अवलोकन निरीक्षणको क्रममा घटना विवरण कागज, घटना भएको स्थलको श्रव्यदृश्य अभिलेख तयार गर्ने, स्थलगत सरजमिन मुचुल्का तयार गर्ने, सि.सी.टि.भी. फूटेज संकलन गर्ने, आमसन्चार माध्यम, सामाजिक सन्जालका सम्बद्ध सामग्री लगायत अन्य प्रमाण तथा तथ्यको संकलन र विश्लेषण गर्नुपर्नेछ।

घ. घटनासँग सम्बन्धित विषयमा सुरक्षा निकाय, सम्बन्धित स्थानीय तह, सार्वजनिक निकाय वा निजी संस्थावा सम्बन्धित सम्पत्तिको धनी लगायतका व्यक्तिहरुको राय, परामर्श एवं प्रतिवेदन लिने

ड. सम्बन्धित पक्षसँग सम्पत्तिको स्वामित्व तथा भोगाधिकार सम्बन्धी अभिलेख, कागजात वा अन्य विवरण माग गर्ने,

- च. सुरक्षा निकायको प्रतिवेदन, समितिलाई प्राप्त भएका तथ्य, प्रमाणको विश्लेषणका आधारमा कुनै सम्पत्तिको क्षति सार्वजनिक प्रदर्शन, हडताल तथा विरोधका कार्यक्रमबाट भए नभएको एकिन गर्ने
- छ. क्षति भएको सम्पत्तिको अवस्थिति, क्षेत्र, मूल्य, लागत, परिमाण, साविकको प्रयोगको अवस्था र हालको अवस्था समेतको विश्लेषण गरी प्रारम्भिक क्षतिको विवरण तयार गर्ने।
- ज. क्षति भएको सम्पत्तिको मर्मत सम्भार गरी सन्चालन गर्न वा चालू हालतमा ल्याउनसकिने हो होईन सो समेत विश्लेषण गरी सम्भव हुने देखिएमा सो को लागि लाग्ने सम्भाव्य लागत मूल्य तथा मर्मत सम्भारबाट चालू हालतमा ल्याउन नसकिने भएमा सो समेत लेखाजोखा गरी परिपुरणको लागि क्षतिको एकिन विवरण कायम गर्ने,
- झ. समितिले यस कार्यविधि अनुसार क्षतिको मूल्याङ्कन र परिपुरणको विवरण तयार गर्दा सम्पत्ति मूल्याङ्कन र हासकट्टी सम्बन्धी प्रचलित ऐन, नियम, कार्यविधि, मापदण्ड, नर्म्स, दररेटको पालना गर्नुपर्ने हो। सो अनुसार गर्नुपर्नेछ।
- ञ. क्षतिको लेखाजोखा गरी तयार गरिएको विवरणको साथमा क्षति पु-याउने व्यक्ति, समूह, संस्था तथा सो को परिपुरण गर्नुपर्ने दायित्व लिनुपर्ने पक्षको विषयमा समेत स्पष्ट विवरण समितिले प्रमुख जिल्ला अधिकारी समक्ष सिफारिश गर्नुपर्नेछ।
- ट. क्षतिको मूल्याङ्कन कार्य गर्दा समितिले प्रदर्शनकारी तथा अन्य सम्बद्ध पक्षलाई आवश्यक सोधपुछ तथा बयानको लागि समितिमा उपस्थित गराउन सक्नेछ।
६. क्षति मूल्याङ्कन गर्ने अवधि: प्रमुख जिल्ला अधिकारीले क्षति मूल्याङ्कनको लागि समितिलाई सामान्यतया ७ देखि १५ दिनको कार्य अवधी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ र सो अवधी भित्र क्षति मूल्याङ्कन गरी समितिले प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ। सो अवधीमा प्रतिवेदन पेश गर्न नसकेमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले बढीमा १५ दिनको अवधी थप गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद-४

क्षति मूल्याङ्कन समितिको गठन

७. क्षति मूल्यांकन समितिको गठन:

राजनैतिक दल, संगठित संस्था, सरकारी वा गैर सरकारी संघ संस्था वा व्यक्ति वा समूहबाट गरिने विरोध सभा, जुलुस, प्रदर्शन, हडताल वा अन्य कुनै पनि प्रकृतिका कार्यहरूबाट सरकारी, सार्वजनिक वा व्यक्तिगत सम्पत्तिमा पुग्न जाने हानी नोक्सानी तथा क्षतिको मूल्याङ्कन गरी ऐन अनुसार

१५

१५/०७/०७

५

१५